

Þýtt úr ensku:

(merki) Evrópuráðið

Strassborg 8. desember 2009

ÁLITSGERÐ NR. 12 (2009)

FRÁ RÁÐGJAFARRÁÐI EVRÓPSKRA DÓMARA CCJE)

OG

ÁLITSGERÐ NR. 4 (2009)

FRÁ RÁÐGJAFARRÁÐI EVRÓPSKRA SAKSÓKNARA (CCPE)

TIL RÁDHERRANEFNDAR EVRÓPURÁÐSINS

VARÐANDI SAMBAND DÓMARA OG SAKSÓKNARA Í LÝÐRÆÐISSAMFÉLAGI

Þessi álitargerð, sameiginlega samþykkt af CCJE og CCPE inniheldur eftirfarandi:

- Yfirlýsing, svonefnd „Bordeaux-yfirlýsing“;
- Greinargerð

BORDEAUX -YFIRLÝSINGIN

„DÓMARAR OG SAKSÓKNARAR Í LÝÐRÆÐISÞJÓDFÉLAGI (1)

Ráðgjafaráð evrópskra dómara (CCJE) og ráðgjafaráð evrópskra saksóknara (CCPE), að beiðni ráðherranefndar Evrópuráðsins um að leggja fram álitargerð um samband milli dómara og saksóknara, samþykkti eftirfarandi:

1. Það þjónar hagsmunum samfélagsins að réttarregla sé tryggð með sanngjarnri, óhlutdrægri og skilvirkri réttarvörslu. Saksóknarar og dómarar skulu tryggja, á öllum stigum málareksturs, að réttindi einstaklinga og frelsi sé tryggt og allsherjarregla sé varin. Þetta felur í sér algera virðingu fyrir réttindum sakborninga og brotþola. Ákvörðun saksóknara að saksækja ekki ætti að vera opin fyrir endurskoðun dómskerfis. Annar kostur getur verið að heimila brotþola að höfða málið beint fyrir dómstóli.
2. Sanngjörn réttarvarsla krefst jafnræði málsaðila milli saksóknar og varnar, sem og virðingu fyrir sjálfstæði dómstólsins, meginreglunni um valdgreiningu og bindandi áhrif endanlegra dómsúrskurða.
3. Tilhlýðileg framkvæmd skýrra en uppþætandi hlutverka dómara og saksóknara er nauðsynleg trygging fyrir sanngjarnri, óhlutdrægri og skilvirkri réttarvörslu. Dómarar og saksóknarar verða að njóta sjálfstæðis í störfum sínum og einnig vera og virðast óháðir hvor öðrum.
4. Dómskerfið skal hafa fullnægjandi mannafla, skipulag, fjármuni og efni til ráðstöfunar.

5. Hlutverk dómara -og kviðdóma, þar sem það á við – er að dæma í málum sem fyrir þá eru lögð af hálfu embætta saksóknara, án ótilhlýðilegra áhrifa saksóknara eða verjenda eða annarra aðila.
6. Fullnusta laga og, þar sem það á við, ákvörðunarréttur saksóknara fyrir réttarhöld krefjast þess að staða saksóknara sé tryggð með lögum á hæsta mögulega stigi, svipaðan hátt og með dómara. Þeir skulu vera óháðir og sjálfstæðir í ákvörðunartekt sinni og sinna störfum sínum af sanngirni, hlutleysi og óhlutdrægni.
7. CCJE og CCPE vísa til samkvæmrar dómaframkvæmdar Mannréttindadómstóls Evrópu í tengslum við 3. mgr, 5. greinar og 6. grein Mannréttindasáttmála Evrópu. Einkum vísa þeir til ákvarðana þar sem dómstóllinn viðurkenndi kröfu um sjálfstæði frá framkvæmdavaldinu og aðilunum að því er varðar sérhvern embættismann með lagaheimild að beita dómvaldi en það undanskilur ekki undirskipun gagnvart æðra dómsmálayfirvaldi. Ef saksóknurum eru eignuð dómsstörf skal það takmarkast við mál sem fela í sér minni háttar viðurlög, og ætti ekki að sinna þeim ásamt saksókn í sama máli og spilla ekki rétti sakbornings til úrskurðar í slíku máli af hálfu óháðs og óhlutdrægs dómsyfivalds.
8. Óháð staða saksóknara krefst nokkurra lágmarksskilyrða og þá einkum:
 - Að staða þeirra og störf verði ekki fyrir áhrifum eða íhlutun frá neinum utan embættis saksóknara;
 - Að ráðning þeirra, starfsferill, öryggi fastráðningar ásamt flutningi, sem skal eingöngu gert samkvæmt lögum eða með samþykki þeirra, sem og þóknun, vera tryggð með ábyrgð sem lög kveða á um.
9. Í ríki þar sem réttarregla gildir og skipulag saksóknar er stigveldisskipt, þá er skilvirkni saksóknar að því er varðar saksóknara, mjög tengt gegnsæum línunum valds, ábyrgðarskyldu og ábyrgð. Fyrirmæli til einstakra saksóknara skulu vera skrifleg, lögum samkvæmt og samkvæmt tiltækum viðmiðunarreglum og skilyrðum fyrir saksókn, þar sem það á við. Endurskoðun samkvæmt lögum á ákvörðun saksóknara að saksækja eða hætta við saksókn, skal tekin með óhlutdrægni og hlutleysi. Ætíð skal taka tilhlýðilegt tillit til hagsmuna brotaþola.
10. Miðlun sameiginlegra meginregla laga og siðferðisgilda af hálfu allra viðkomandi fagaðila í lagaferlinu er nauðsynleg fyrir tilhlýðilega réttarvörslu. Menntun, þar á meðal stjórnunarfræðsla, er bæði réttur og skylda fyrir dómara og saksóknara. Slík fræðsla skal vera óhlutdræg og meta ber reglulega skilvirkni hennar með hlutlausum hætti. Þar sem það á við getur sameiginleg fræðsla fyrir dómara, saksóknara og lögmenn um sameiginleg hagsmunamál stuðlað að því að fram náist hágæða réttlæti.
11. Hagsmunir samfélagsins krefjast þess einnig að fjölmiðlar fái nauðsynlegar upplýsingar til að upplýsa almenning um starfsemi dómskerfisins. Bær yfirvöld skulu veita slíkar upplýsingar og taka einkum tillit til meints sakleysis ákærða, réttinum á sanngjörnu réttarhaldi og rétti allra aðila að málaferlunum á friðhelgi einkalífs og

fjölskyldu. Bæði dómarmar og saksóknarmar ættu að útbúa reglur um góða starfshætti eða viðmiðunareglur fyrir hverja starfsgrein varðandi samskipti við fjölmiðla.

12. Bæði saksóknarmar og dómarmar eru lykilaðilar í alþjóðlegu samstarfi í dómsmálum. Efling á gagnkvæmu trausti milli bærra yfirvalda ríkja er nauðsynleg. Í þessu samhengi er brýnt að upplýsingar sem saksóknarmar afla með alþjóðlegu samstarfi og notaðar eru í málaferlum séu gegnsæar varðandi efni og uppruna og tiltækar dómurum og öllum aðilum, með skilvirka vernd á mannréttindum og mannfrelsi í huga.
13. Í aðildarríkjum þar sem saksóknarmar gegna störfum utan sviðs refsiréttar gildar ofangreindar meginreglur um þau störf.

GREINARGERÐ

1. INNGANGUR

a. Tilgangur álitserðarmarinnar

1. Það er nauðsynlegt verkefni lýðræðisríkis sem byggir á réttarreglu að tryggja að grundvallarréttindi og frelsi, ásamt jafnræði fyrir lögum, séu virt að fullu, einkum samkvæmt samningi um verndun mannréttinda og mannfrelsis (ECHR) sem og dómaframkvæmd Mannréttindadómstóls Evrópu (Dómstóllinn). Um leið er mikilvægt að tryggja öryggi og réttlæti í samfélaginu með því að treysta virk úrræði varðandi saknæma háttsemi. Öryggi í samfélaginu verður einnig að vera tryggt í lýðræðisríki með virkri fullnustu refsinga sem dæmdar eru fyrir saknæma háttsemi. (Yfirlýsingin, 1. mgr.)
2. Því er það verkefni ríkisins að skipuleggja og tryggja starfsemi skilvirks dómskerfis sem virðir mannréttindi og grundvallarfrelsi. Margir aðilar koma að þessu og hvort sem þeir eru úr opinbera eða (eins og er um lögmenn) eða einkageiranum, þá gegna dómarmar og saksóknarmar lykilhlutverki í að tryggja virkni dómskerfisins með óháðum og óhlutdrægum hætti.
3. Í fyrri álitserðum sínum fjölluðu ráðgjafaráð evrópskra dómara (CCJE) og ráðgjafaráð evrópskra saksóknara (CCPE) um margar mikilvægar hliðar skilvirks réttarfars með áherslu á mannréttindi og mannfrelsi. Það ber að ítreka að sameiginlegt markmið dómara og saksóknara, þar á meðan saksóknara sem sinna störfum utan sviðs refsiréttar, er að tryggja sanngjarnt, óhlutdrægt og skilvirkt réttarfar. Það er nýtt við þessa álitserð að hún er unnin af dómurum og saksóknurum sem eru fulltrúar starfsfélaga sinna á landsvísu og fjallar um mál sem dómarmar og saksóknarmar hafa komið sér saman um á grundvelli starfsreynslu sinnar.
4. Því snýst textinn um eðlislægar hliðar þessara tveggja starfssviða og þá einkum um sjálfstæði, virðingu fyrir réttindum einstaklinga og frelsi, hlutlægni og óhlutdrægni, siðfræði og skyldufræði, fræðslu og samband við fjölmiðla.

5. Líta ber á þessa álitserð með hliðsjón af sambandi dómara og saksóknara við fagaðila innan réttarfars sem koma við sögu á ýmsum stigum málsmeðferðar fyrir dómi. Þar má nefna lögmenn, sérfræðinga, dómritara, dómverði og lögreglu, líkt og fram kemur í heimsáætlun fyrir evrópska dómara sem ráðherra nefndin samþykkti 7. febrúar 2001 og Tilmælum (2000)19 um hlutverk saksóknara í refsivörslukerfinu sem ráðherra nefndin samþykkti 6. október 2000.

b. Fjölbreytni landskerfa

6. Í aðildarríkjum Evrópuráðsins eru til margvísleg réttarkerfi:

- i. Fordæmisréttarkerfi þar sem eru skýr skil á milli dómara og saksóknara og þar sem *rannsóknarvald* er ekki hluti af öðrum störfum.
- ii. Meginlandskerfi (continental) þar sem sjá má margar ólíkar tegundir þar sem annað hvort dómarar og saksóknarar tilheyra hópi dómara eða, þvert á móti, þar sem aðeins dómarar mega tilheyra þeim hópi.

Að auki getur sjálfstæði saksóknara frá framkvæmdavaldinu í þessum kerfum verið algert eða takmarkað.

7. Markmið þessarar álitserðar er að tilgreina, í ljósi dómaframkvæmdar dómstólsins, grunn beitanlegra meginreglna og aðferða ásamt því að taka tillit til sameiginlegra atriða og mismunar.
8. Tryggingin fyrir aðskilnaði valdsviða er ómissandi skilyrði fyrir hlutleysi dómara gagnvart aðilum í málsmeðferð fyrir dómi. Óhlutdrægni, eins og fram kemur í Álitserð nr. 1 frá CCJE um viðmið varðandi sjálfstæði réttarfars og óhreyfanleika dómara (2001) er sú fyrsta af stofnunarlegum tryggingum sem skilgreina stöðu dómara. Enn fremur er gert ráð fyrir að saksóknari fari með sönnunarbyrðina og framlagningu ákæra, sem er meðal fyrstu trygginga málsmeðferðar fyrir dómi fyrir endanlegum úrskurði.
9. Í öllum kerfum er því hlutverk dómara ólíkt hlutverki saksóknara. Verkefni þeirra bæta engu að síður hvort annað upp. Engin stigveldistengsl eru á milli dómara og saksóknara.
10. Sjálfstæði embætta saksóknara er ófrávíkjanleg afleiðing af sjálfstæði dómsvaldsins. Hlutverki saksóknara að verja og réttlæta mannréttindi, bæði grunaðra, ákærðra og brotþola er best sinnt þar sem saksóknari er óháður í ákvarðanatöku sinni framkvæmdavaldinu og löggjafarvaldinu og þar sem afmarkað hlutverk dómara og saksóknara er virt. Í lýðræði sem byggt er á grunni laga eru það lögín sem kveða á um grundvöll saksóknarstefnu (Yfirlýsingin, 3. mgr.)

c. Sérkenni hlutverka.

11. Saksóknarar og dómarar verða báðir að sinna skyldum sínum með sanngirni, óhlutdrægni, hlutlægni og samkvæmni, verða að virða og kappkosta að vernda mannréttindi og leitast við að tryggja að réttarkerfið virki hratt og örugglega.

12. Í störfum sínum treysta saksóknarar á kerfi ákvörðunarfrelsis við saksókn (tækifærisreglan) eða kerfi lögboðinna saksókna (lögheimildarreglan), en í báðum tilvikum starfa saksóknarar ekki bara fyrir hönd samfélagsins í heild sinni, heldur sinna skyldum sínum gagnvart tilteknum einstaklingum, þ.e. hinum ákærða/u sem ber að njóta sanngirni og brotaþolum þar sem skylt er að tryggja að fullt tillit sé tekið til réttinda þeirra. Í þeim skilningi og með fyrirvara um virðingu fyrir meginreglunni um jafnræði málsaðila, getur saksóknari ekki talist jafn fyrir báða aðila (Yfirlýsingin, 2 mgr.) Saksóknarar ættu einnig að taka tillit til sjónarmiða og áhyggjuefna brotaþola og gera eða efla ráðstafanir til að tryggja að brotaþolar séu upplýstir um réttindi sín og málsmeðferðina. Þeir ættu ekki að hefja eða halda áfram saksókn í máli þegar hlutlaus rannsókn á grundvelli tiltækra gagna sýnir að ákæran er órökstudd.

d. Núverandi alþjóðlegir gerningar

13. Mörg skjöl Evrópuráðsins sem og dómaframkvæmd dómstólsins fjalla beint eða óbeint um efni sem tengjast sambandi dómara og saksóknara.
14. Fyrst og fremst felur dómstóllinn dómurum aðeins verkefni innan þeirra valdsviðs sem felst í því að vernda réttindi og frelsi, sjá einkum í 5. grein (réttur til frelsi og öryggis) og 6. grein (réttur til sanngjarnra réttarhalda) – en einnig til saksóknara (skv. málsgreinum 1a og 3 í 5. grein og 6. grein).
15. Eitt af verkefnum dómstólsins er að túlka ECHR, en hann hefur veitt marga úrskurði í málum sem varða samband dómara og saksóknara.
16. Einkum hefur dómstóllinn fjallað um vandann sem fylgir því að sami aðili sé til skiptis saksóknari og dómari í sama máli (úrskurður frá 1. október 1982 í máli *Piersack gegn belgíska ríkinu*, §§ 30-32), þörfina að tryggja að dómstólar eða saksóknarar verði ekki fyrir pólitískum þrýstingi (úrskurður frá 12. febrúar 2008 í málinu *Guja gegn moldóvísku ríkinu*, §§ 85-91), þörfina að vernda dómara og saksóknara að því er varðar tjáningarfrelsi (úrskurður frá 8. janúar 2008 í málinu *Saygılı og aðrir gegn tyrkneska ríkinu* §§ 34-40), málsmeðferðarskyldur dómstóla og embætta saksóknara að rannsaka, saksækja og refsa fyrir mannréttindabrot (úrskurður frá 15. maí 2007 í málinu *Ramsahai og fleiri gegn hollenska ríkinu*, §§ 321-357) og að lokum framlag saksóknarayfirvalda til stöðlunar dómaframkvæmdar (úrskurður frá 10. júní 2008 í málinu *Martins de Castro og Alves Correia de Castro gegn portúgalska ríkinu*, §§ 51-66).
17. Á sviði meðferðar sakamála hefur dómstóllinn skoðað stöðu og vald embætta saksóknara og kröfur 3.mgr, 5. greinar ECHR (að því er varðar aðra embættismenn sem „heimilað er með lögum að beita dómvaldi“) í sambandi við ýmsar raunaðstæður (sjá meðal annars úrskurði frá 4. desember 1979 í málinu *Schiesser gegn svissneska ríkinu*, §§27-38, í máli *De Jong, Baljet og Van den Brink gegn hollenska ríkinu*, §§ 49-50, í málinu *Assenov og fleiri gegn búlgarska ríkinu*, §§ 146-150, í málinu *Niedbala gegn pólska ríkinu*, §§ 45-47, í málinu *Pantea gegn rúmenska ríkinu*, §§ 232-243 og 10. júlí 2008 í málinu

Medvedyev og fleiri gegn franska ríkinu, §§ 61, 67-69). Dómstóllinn hefur einnig skoðað stöðu, lögsögu og stjórnunarvald saksóknaryfirvalda í málum sem varða símahleranir (úrskurður frá 26. apríl 2007 í málinu *Dumitru Popescu gegn rúmenska ríkinu*, §§ 68-86) og viðurvist saksóknaryfirvalda við umfjöllun hæstaréttar (úrskurðir frá 30. október 1991, í málinu *Borgers gegn belgíska ríkinu*, §§ 24-29 og 8. júlí 2003, í málinu *Fontaine og Berlin gegn franska ríkinu*, §§ 57-67).

18. Að lokum. Fyrir utan svið sakamála hefur dómstóllinn trausta efnisheild dómaframkvæmda varðandi „viðurvistarkenninguna“ en samkvæmt þeim er viðurvist saksóknara við rökræður dómstóla í trássi við 1.mgr., 6. greinar ECHR (úrskurðir frá 20. febrúar 1996, í málinu *Lobo Machado gegn portúgalska ríkinu*, §§ 28-32 og 12. apríl 2006 í málinu *Martinie gegn franska ríkinu (GC)*, §§ 50-55).

19. Önnur gögn hafa verið útbúin af Evrópuráðinu:

- Tilmæli Rec(94) 12 frá ráðherranefndinni um sjálfstæði, skilvirkni og hlutverk dómara viðurkennir tengsl milli dómara og saksóknara, að minnsta kosti í löndum þar sem þeir síðarnefndu hafa dómvald innan þeirrar merkingar sem fylgir þessu hugtaki af hálfu dómstólsins;
- Tilmæli Rec (2000) 19 frá ráðherranefndinni um hlutverk saksóknara í réttarvörsluferfinu vekja einkum athygli á sambandinu milli dómara og saksóknara en ítreka um leið almennar viðmiðunarreglur sem eru nauðsynlegar til að tryggja að þessi sambönd stuðli ótvírætt að réttmætum störfum dómara og saksóknara. Einkum er lögð áhersla á skyldur þjóðríkja til að „gera viðeigandi ráðstafanir til að tryggja að lagaleg staða, valdsvið og málsmeðferðarhlutverk saksóknara sé skýrt í lögum þannig að enginn lögmætur vafi geti verið til staðar varðandi sjálfstæði og óhlutdrægni dómara“.
- Tilmæli Rec (87) 18 frá ráðherranefndinni um einföldun refsiviðurlaga kveður á um ólík dæmi verkefna sem áður voru eingöngu falin dómurum og eru núna falin embættum saksóknara (en aðalverkefni þeirra eru enn að sækja mál og stjórna saksóknum). Þessi nýju verkefni skapa viðbótarkröfur varðandi skipulag embætta saksóknara og val á fólki til að gegna þessum störfum.

II. STAÐA DÓMARA OG SAKSÓKNARA

a. Tryggingar fyrir innra og ytra sjálfstæði dómara og saksóknara; réttarregla sem skilyrði fyrir sjálfstæði þeirra.

20. Dómarar og saksóknarar ættu að vera óháðir hvor öðrum og einnig hafa virkt sjálfstæði í störfum sínum. Þeir sinna ólíkum skyldum í dómskerfinu og í samfélaginu almennt. Því eru til staðar ólík sjónarhorn á stofnanalegt og starfslegt sjálfstæði (Yfirlýsingin, 3. mgr.).

21. Dómskerfið byggist á meginreglunni um sjálfstæði gagnvart utanaðkomandi valdi og hvers konar fyrirmælum, sem og engu innra stigveldi. Hlutverk þess

og, þar sem það á við, kviðdóma, er að úrskurða í málum sem fyrir það eru lögð af hálfu embætta saksóknara og aðila. Þetta felur í sér útilokun ótilhlýðilegra áhrifa saksóknara og verjenda. Dómarar, saksóknarar og verjendur skulu virða hlutverk hvor annarra. (Yfirlýsingin, 5. mgr.)

22. Grundvallarreglan um sjálfstæði dómara felst í 6. grein ECHR og er ítrekuð í fyrri álitargerðum CCJE.
23. Starfssvið dómara gefur til kynna ábyrgð á að kveða um bindandi úrskurði fyrir viðkomandi aðila og að ákveða málaferli á grundvelli laga. Þetta eru forréttindi dómara, dómsvalds sem er óháð öðrum valdsviðum ríkisins (2). Þetta er almennt, ekki verkefni saksóknara sem bera ábyrgð á að ákæra eða reka mál fyrir dómi.
24. CCJE og CCPE vísa til samkvæmrar dómaframkvæmdar dómstólsins varðandi 3.mgr, 5. greinar og 6. grein ECHER. Einkum vísa þau til úrskurðarins í málinu Schiesser gegn svissneska ríkinu þar sem dómstóllinn viðurkenndi þörf á sjálfstæði frá framkvæmdavaldinu og aðilum fyrir hönd „embættismanns með lagaheimild til að beita dómsvaldi“ sem útilokar þó ekki undirskipan gagnvart æðra dómsvaldi. (Yfirlýsingin, 7.mgr.).
25. Sum aðildarríki fela saksóknurum vald til að kveða upp bindandi úrskurði á sumum sviðum í stað þess að sækja til saka eða til að vernda tiltekna hagsmuni. CCJE og CCPE álíta að sé eitthvað dómsvald veitt saksóknurum skuli það vera takmarkað við mál sem fela í sér minni háttar viðurlög, og ætti ekki að beita téðu valdi ásamt valdi til að saksækja í sama máli og ekki útiloka rétt sakbornings til úrskurðar í slíku máli af hálfu óháðs og óhlutdrægs dómsvalds. Undir engum kringumstæðum ætti slík valdveiting að heimila saksóknurum að taka endanlegar ákvarðanir sem hefta einstaklingsfrelsi og fela í sér sviptingu á frelsi án réttar til að áfrýja til dómara eða dómstóls (Yfirlýsingin, 7. mgr.)
26. Embætti saksóknara er sjálfstætt vald og á tilvera þess að byggjast á æðstu mögulegum lögum. Í lýðræðisríkjum ættu hvorki þjóðþing né stjórnvald að reyna að hafa ótilhlýðileg áhrif á ákvörðun saksóknara í einstökum málum til að ákveða hvernig saksókn í tilteknu máli skuli fara fram, né þvinga saksóknara til að breyta ákvörðunum sínum (Yfirlýsingin, mgr. 8 og 9).
27. Sjálfstæði saksóknara er ómissandi fyrir þá til að geta sinnt starfi sínu. Það styrkir hlutverk þeirra í ríki laga og í samfélaginu og er einnig trygging fyrir að dómskerfið starfi með sanngirni og skilvirkni og þeir njóti allra kosta sjálfstæðis innan dómskerfisins (Yfirlýsingin, 3.mgr. og 8. mgr.). Líkt og sjálfstæðið sem dómurum er tryggt, er sjálfstæði saksóknara ekki forréttindi í þágu hagsmuna saksóknara, heldur trygging fyrir sanngjörnu, óhlutdrægu og virku dómsvaldi sem verndar bæði hagsmuni almennings og viðkomandi einstaklinga.

28. Starfssvið saksóknara, sem getur einkennst af viðmiðunarreglum lögboðinnar saksóknar eða ákvörðun um saksókn, er mismunandi eftir kerfi hvers lands, samkvæmt stöðunni sem saksóknari gegnir í stofnanaskipulaginu og í meðferð sakamála.
29. Án tillits til stöðu verða saksóknarar að hafa algert sjálfstæði til að gegna lögboðnum hlutverkum sínum hvort sem þau tengjast sakamálum eða ekki. Óháð því hvort saksóknarar tilheyra stigveldi eða ekki verða þeir að framvísa skýrum og gegnsæum viðmiðunarreglum um beitingu saksóknaravalds síns til að tryggja ábyrgð sína og koma í veg fyrir að hafin verði málsókn með geðþóttakenndum eða handahófskenndum hætti (Yfirlýsingin, 9.mgr.).
30. Að því er þetta varðar vilja CCJE og CCPE einkum nefna tilmæli (2000) 19 sem viðurkenna að til að efla jafnræði, samkvæmni og skilvirkni í starfsemi embætta saksóknara ættu þjóðríki að leitast við að skilgreina almennar viðmiðunarreglur og skilyrði sem verða viðmið fyrir ákvarðanir saksóknara í einstökum málum.
31. Fyrirmæli til saksóknara ættu að vera skrifleg, samkvæmt lögum og, þar sem það á við, í samræmi við opinberar viðmiðunarreglur og skilyrði fyrir saksókn (Yfirlýsingin, 9.mgr.)(3).
32. Sérhver ákvörðun um saksókn eða ekki saksókn verður að vera lagalega traust. Sérhver endurskoðun samkvæmt lögum á ákvörðun saksóknara að saksækja eða ekki ætti að vera óhlutdræg og hlutlaus, hvort sem hún er framkvæmd af embætti saksóknara eða af óháðu dómsvaldi. Jafnan skal taka tillit til hagsmuna brotþola og annarra aðila. (Yfirlýsingin, 9.mgr.).
33. Uppbætandi eðli starfa dómara og saksóknara merkir að báðir eru meðvitaðir um að óhlutdræg réttvísi krefst jafnræði málsaðila milli embættis saksóknara og verjanda og að saksóknarar starfi ætíð með heiðarleika, hlutleysi og óhlutdrægni að leiðarljósi. Dómarar og saksóknarar verða alltaf að virða heilindi grunaðra, sakborninga og brotþola, sem og réttindi varnar (Yfirlýsingin, málsgreinar 2 og 6).
34. Sjálfstæði dómara og saksóknara er óaðskiljanlegt frá réttarreglu. Dómarar og saksóknarar vinna fyrir hagsmunum almennings, í nafni samfélagsins og borgara þess sem vilja að réttindi þeirra og frelsi sé tryggt á öllum þeirra sviðum. Þeir hlutast til á sviðum þar sem viðkvæmustu mannréttindin (einstaklingsfrelsi, friðhelgi einkalífs, eignavernd, o.s.frv.) verðskulda mestu verndina. Saksóknarar verða að tryggja að gagna sé aflað og málsmeðferð hafin og henni haldið áfram samkvæmt lögum. Við það ber þeim að virða meginreglu ECHR og annarra alþjóðlegra gerninga, einkum sönnunarbyrðina, rétt til varnar og sanngjarns réttarhalds. Dómarar verða að sjá til þess að þessar meginreglur séu virtar í málsmeðferð fyrir dómi.

35. Saksóknara er heimilt að vísa til aðgerða dómara og bænaskráa samkvæmt skilgreiningu laga og leggja fyrir dómara staðreyndir máls og lög þeim til stuðnings en saksóknari má ekki á nokkurn hátt hafa afskipti af úrskurði dómara varðandi ferli málsins og ber að hlíta úrskurðum dómara. Saksóknari getur ekki verið mótfallinn fullnustu slíkra ákvarðana með öðrum hætti en þeim að nýta rétt til endurkröfu eins og lög kunna að kveða á um (Yfirlýsingin, málsgreinar 4 og 5).
36. Störf og framkoma saksóknara og dómara mega ekki gefa tilefni til vafa um hlutleysi þeirra og óhlutdrægni. Dómarar og saksóknarar verða að njóta sjálfstæðis í störfum og einnig að virðast óháðir hvor öðrum. Í augum málsaðila og samfélagsins í heild sinni má ekki votta fyrir merkjum um yfirhlymingu milli dómara og saksóknara og ekki rugla störfum þeirra saman.
37. Virðing fyrir ofangreindum meginreglum gefur til kynna að staða saksóknara verði tryggð með lögum á æðsta mögulega stigi á sama hátt og dómara. Nálægð og uppbætandi eðli starfa dómara og saksóknara skapar svipaðar kröfur og tryggingar varðandi stöðu þeirra og starfsskilyrði, einkum varðandi ráðningar, fræðslu, starfsframa, aga, flutning (sem skal eingöngu vera samkvæmt lögum eða samþykki viðkomandi), þóknun, starfslok og frelsi til að stofna fagfélög (Yfirlýsingin, 8. mgr.).
38. Bæði dómarar og saksóknarar ættu samkvæmt gildandi landskerfi að vera beint tengdir stjórnun og umsjón með störfum þeirra. Að því er þetta varðar ættu þeir að hafa til ráðstöfunar nægilegan mannafla og fjárveitingar sem og innviði sem lúta stjórn þeirra og ráðstöfun (Yfirlýsingin, 4. mgr.)

b. Siðareglur og siðfræðiskyldur dómara og saksóknara

39. Dómarar og saksóknarar skulu vera einstaklingar gæddir miklum heilindum og búa yfir menntun og skipulagsfærni. Vegna eðlis starfa þeirra, sem þeir hafa þegið af ráðnum hug, eru dómarar og saksóknarar sífellt óvarðir fyrir gagnrýni almennings og verða því að setja sér skyldur með fyrirvara, innan ramma laganna, varðandi rétt þeirra til að tjá sig um mál sín. Sem aðalpersónur í réttarvörslunni ber þeim að halda uppi heiðri og virðingu starfs síns og koma ætíð fram samkvæmt því (Yfirlýsingin, 11. mgr.)
40. Dómarar og saksóknarar ættu að forðast hvers konar gerðir og framkomu sem gæti dregið úr trú á sjálfstæði þeirra og óhlutdrægni. Þeim ber að meta mál sem fyrir þá eru lögð með tilhlýðilegri varfærni, hlutleysi og óhlutdrægni og innan sanngjarnra tímamarka.
41. Saksóknarar skulu forðast að tjá sig opinberlega í miðlum með þeim hætti sem gæti skapað beinan eða óbeinan þrýsting á dómstólinn til að komast að tiltekinni niðurstöðu eða sem gæti rýrt sanngirni málsmeðferðarinnar.

42. Dómarar og saksóknarar skulu kappkosta að kynna sér siðareglur starfs hvors annars. Þetta eflir gagnkvæman skilning og virðingu og stuðlar að líkum fyrir góðu samstarfi.

c. Menntun dómara og saksóknara

43. Æðsta stig faglegrar hæfni er forsenda fyrir trausti almennings í garð saksóknara og dómara og á því byggja þeir lögmæti sitt og hlutverk. Fullnægjandi fagmenntun gegnir þar lykilhlutverki þar sem hún gerir ráð fyrir bætingu í frammistöðu og eykur þannig gæði réttarfarsins í heild (Yfirlýsingin, 10. mgr.)

44. Menntun saksóknara og dómara felur ekki bara í sér að öðlast faglega hæfni sem nauðsynleg er fyrir starfið, heldur líka símenntun á starfsferli þeirra. Þar er fjallað um fjölbreyttustu hliðar starfs þeirra, þar á meðal stjórnáslu dómstóla og embætta saksóknara og verður einnig að bregðast við nauðsynlegum kröfum um sérhæfingu. Með hagsmuni réttarvörslu í huga er samfelld fræðsla sem þarf til að viðhalda háu stigi faglegra gæða og skapa starfsfyllingu ekki bara réttur dómara og saksóknara, heldur einnig skylda (Yfirlýsingin, 10. mgr.)

45. Þar sem það á við getur sameiginleg fræðsla fyrir dómara, saksóknara og lögmenn um sameiginleg hagsmunamál stuðlað að hágæða réttarfari. Þessi sameiginlega fræðsla ætti að gera kleift að skapa grundvöll fyrir sameiginlega lagamenningu (Yfirlýsingin, 10. mgr.)

46. Evrópsk réttarkerfi sjá saksóknurum sínum og dómurum fyrir fræðslu samkvæmt ólíkum líkönum. Í sumum löndum er starfandi akademína, landsskóli eða önnur sérhæfð stofnun; í öðrum löndum er þetta falið sérstökum aðilum. Alþjóðleg námskeið fyrir dómara og saksóknara ætti að skipuleggja. Það er nauðsynlegt að öllu leyti til að tryggja sjálfstjórn stofnunar sem sér um að skipuleggja slíka fræðslu því sjálfstjórn tryggir fjölhyggju og sjálfstæði. (5)

47. Í þessu samhengi er beint framlag dómara og saksóknara til fræðslu mikilvægt því það gerir þeim kleift að veita álit byggð á starfsreynslu. Námskeið ættu ekki bara að fjalla um lög og verndun einstaklingsfrelsis, heldur einnig um stjórnunareiningar og fræðslu um störf dómara og saksóknara. Einnig þarf framlag lögmanna og menntastofnana til að forðast þröngsýna aðkomu. Gæði og skilvirkni fræðslu ætti síðan að meta reglulega og með hlutlausum hætti.

III. HLUTVERK OG STÖRF DÓMARA OG SAKSÓKNARA Í MEÐFERÐ SAKAMÁLA

a. Hlutverk milli dómara og saksóknara í málsmeðferð fyrir ákæru

48. Á fyrri stigi meðferðar sakamáls hefur dómari sjálfstæða umsjón með lögmæti rannsóknar, eða stundum ásamt saksóknara, einkum þegar rannsóknin varðar grundvallarréttindi (úrskurðir um handtöku, varðhald, haldlagning, beiting sérstakra rannsóknaraðferða, o.s.frv.).

49. Almennu ættu saksóknarar að gaumgæfa lögmæti rannsókna og fylgjast með því að rannsóknaraðilar virði mannréttindi þegar ákveðið er hvort saksókn skuli hefjast eða halda áfram.
50. Tilmæli Rec(2000)19 kveða á um að þegar lögreglan er sett undir vald saksóknara eða þegar lögreglurannsókn er annað hvort undir stjórn eða eftirliti saksóknara, ætti ríkið að gera virkar ráðstafanir til að tryggja að saksóknara sé heimilt að gefa fyrirmæli og gera mat og stjórna og heimilað brot. Þar sem lögregla er óháð saksóknara kveða tilmælin eingöngu á um að ríkið ætti að gera virkar ráðstafanir til að tryggja að til staðar sé viðeigandi og virkt samstarf milli saksóknara og rannsóknaryfirvalda.
51. Jafnvel í kerfum þar sem saksóknari hefur umsjón með rannsókn og stöðu hans fylgir dómssvald, er nauðsynlegt að allar ráðstafanir gerðar í þessu samhengi sem fela í sér mikla skerðingu á frelsi, einkum tímabundið varðhald, sæti eftirliti dómara eða dómstóls.

b. Samband milli dómara og saksóknara í saksókn og þinghaldi

52. Í sumum þjóðríkjum geta saksóknarar stjórnað flæði mála með því að beita ákvörðunarvaldi sínu til að ákveða hvaða mál skuli fara fyrir dómstóla og hvaða mál megi leysa án málsmeðferðar fyrir dómi (sáttaumleitanir milli sakbornings og brotaþola, sáttagerð í málinu með samþykki málsaðila, einföldun og stytting málsmeðferðar með sektarsamningi, málamiðlanir, o.s.frv.) sem allt stuðlar að því að létta álagið á dómsskerfinu og ákveða forgangsatríði saksóknar.
53. Slíkt vald saksóknara sem endurspeglar nútímavæðingu, félagsvæðingu, mennsku og hagræðingu réttarvörslu, er gagnlegt til að létta á málaálagi dómstóla. Hins vegar, þegar saksóknarar hafa rétt til að leggja ekki tiltekin mál fyrir dómstól, er nauðsynlegt að koma í veg fyrir geðþóttaaðgerðir, mismunun eða mögulega ólögmætan þrýsting frá stjórn málaöflum og að vernda réttindi brotaþola. Einnig er nauðsynlegt að gera viðkomandi aðilum, einkum brotaþolum, kleift að óska eftir endurskoðun á ákvörðun saksóknara að saksækja ekki. Einn valkostur gæti verið að heimila brotaþola að fara með málið beint fyrir dómstól.
54. Í löndum þar sem kerfið gerir ráð fyrir ákvörðunarvaldi saksóknara, ætti saksóknari að huga vandlega að því hvort sækja skuli til sakar eða ekki og taka þá tillit til almennra viðmiðunarreglna eða skilyrða sem hafa verið samþykkt með það í huga að ná fram samkvæmni í ákvörðunum embættis saksóknara.
55. Óhlutdrægni saksóknara meðan á málsmeðferð stendur ætti að skilja á þennan hátt: þeim ber að starfa af sanngirni og hlutlægni til að tryggja að fyrir dóminn komi öll viðkomandi gögn og röksemdir laga og einkum að tryggja að gögn sem eru ákærða í hag séu upplýst; taka réttilega tillit til stöðu ákærða og brotaþola; staðfesta að allra gagna hafi verið aflagt með hætti sem dómari getur samþykkt samkvæmt reglum um sanngjarnt réttarhald og neita að nota gögn

sem aflað er með brotum á mannréttindum, svo sem pyntingum (Yfirlýsingin, 6. mgr.).

56. Saksóknarar skulu ekki hefja eða halda áfram saksókn og ber að kappkosta að stöðva málsmeðferð þegar óhlutdræg rannsókn eða endurskoðun á gögnum sýnir að kærán á ekki við rök að styðjast.
57. Við málsmeðferð sinna dómarar og saksóknarar því störfum sínum til að réttarhald í sakamáli verði sanngjarnt. Dómari hefur umsjón með lögmæti gagna sem saksóknarar eða rannsóknaraðilar afla og getur sýknað ákærða þegar gögn eru ófullnægjandi eða þeirra hefur verið aflað með ólögumætum hætti. Saksóknarar hafa einnig rétt til að áfrýja úrskurði dómstóls.

c. Réttur til varnar á öllum stigum málsmeðferðar

58. Dómarar verða að beita reglum um meðferð sakamáls og virða um leið að fullu rétt til varnar (veita sakborningum möguleika á að nýta réttindi sín, tilkynna sakborningum um ákæruatriði, o.s.frv.), réttindi brotþola í málsmeðferðinni, meginregluna um jafnræði málsaðila og rétt til opins þinghalds þannig að sanngjörn réttarhöld séu tryggð í öllum tilvikum (6) (Yfirlýsingin, málsgreinar 1, 2 og 6).
59. Ákæra gegnir mikilvægu hlutverki í meðferð sakamála: þegar ákæra er birt er sakborningum formlega tilkynnt skriflega um staðreyndalegan og lagalegan grundvöll fyrir kæruatriðum gegn þeim (Úrskurður Mannréttindadómstóls Evrópu frá 19. desember 1989 í máli *Kamasinski gegn austurríska ríkinu*, § 79). Í meðferð sakamála felur hugtakið „réttmæt málsmeðferð“ sem krafist er í 1.mgr, 6. greinar ECHR það í sér að sakborningar verði að hafa rétt til að véfengja gögn gegn þeim, sem og lagalegan grundvöll kærunnar.
60. Í löndum þar sem saksóknarar hafa umsjón með rannsókninni er það einnig saksóknarans að tryggja að réttindi varnar séu virt. Í löndum þar sem lögregla stjórnar sakamálarannsókn eða annað löggæsluyfirvald, ábyrgjast dómarar frelsi einstaklinga (*habeas corpus*), einkum varðandi varðhald á fyrra stigi málsmeðferðar, og það er þeirra að tryggja að réttindi sakbornings séu virt.
61. Í mörgum löndum verða dómari og saksóknari aðeins ábyrgir fyrir umsjón með rétti varnarinnar þegar rannsókn er lokið og skoðun hefst á ákæruatriðum. Á þessu stigi er það hlutverk saksóknara, sem tekur við skýrslum rannsóknaraðila, og dómara sem skoðar ákæruatriðin og gögnin, að tryggja að allir sem kærðir eru fyrir saknæmt brot hafi fengið tilhlýðilegar upplýsingar á því máli sem hann/hún skilur og ítarlegar, um eðli og orsök ásakana á hendur honum/henni.
62. Það veltur á hlutverki dómara og saksóknara í tilteknu landi að tryggja að einstaklingur hafi haft nægan tíma og aðstöðu til að undirbúa vörn sína, að

hann/hún sé réttilega varin, ef þörf krefur af skipuðum verjanda sem ríkið kostar, og hafi aðgang, ef þarf, að túlki og geti óskað eftir aðgerðum sem nauðsynlegar eru til að fá sannleikann á hreint.

63. Þegar mál hefur verið lagt fyrir dómstól fyrsta dómstigs, er vald dómara og saksóknara mismunandi eftir hlutverki þeirra meðan á réttarhöldum stendur. Hvað sem því líður, ef eitthvað vantar upp á að réttur til varnar sé virtur ber dómara eða saksóknara eða þeim báðum, og fer það eftir kerfi viðkomandi þjóðríkis, að vekja á því athygli og bæta úr því.

IV. SAMBAND DÓMARA OG SAKSÓKNARA UTAN SVIÐS SAKAMÁLA OG FYRIR HÆSTARÉTTI

64. Það fer eftir viðkomandi þjóðríki hvort saksóknari sinni verkefnum og störfum utan sviðs sakamála. (7). Þar sem saksóknarar gegna slíkum störfum og verkefnum geta þau falið í sér meðal annars einkamálarétt, stjórnsýslurétt, verslunarrétt, félagsmálarétt, kosningalöggjöf og vinnulöggjöf og einnig umhverfisverndun, félagsleg réttindi berskjaldaðra hópa svo sem ólögráða barna, fatlaðra og tekjulágra einstaklinga. Hlutverk saksóknara að því er þetta varðar ætti ekki að heimila þeim að beita ótilhlýðilegum áhrifum á endanlegan úrskurð dómara (Yfirlýsingin, 13.mgr.)
65. Hlutverkið sem saksóknarar hafa í tilteknum löndum fyrir hæstarétti ber einnig að nefna. Þetta hlutverk er sambærilegt við lögsögumann fyrir Evrópuþingdómstólum. Fyrir þessum lögsagnarumdæmum er dómsmálaráðherra (eða jafngildi) ekki aðili og er ekki fulltrúi þjóðríkisins. Hann er óháð vald sem setur fram niðurstöður, í hverju máli eða eingöngu í sérstökum hagsmunamálum, til að skýra fyrir dómstólum allar hliðar lagaatriða sem fyrir eru lagðar til að tryggja rétta beitingu laga.
66. Samkvæmt réttarreglu í lýðræðissamfélagi verða öll þessi valdsvið saksóknara, sem og verklag við beitingu þeirra að vera skýrt ákveðin í lögum. Þegar saksóknarar aðhafast utan sviðs sakamála ber þeim að virða alfarið valdsvið dómara eða dómstóls og taka tillit til meginreglna í viðkomandi dómaframkvæmd dómstólsins eins og hér segir:
- i. Þátttaka saksóknar í málsmeðferð fyrir dómi ætti ekki að hafa áhrif á sjálfstæði dómstóla;
 - ii. Meginreglan um aðgreiningu valds skal virt í tengslum við verkefni og athafnir saksóknara utan sviðs sakamála, annars vegar og hins vegar með hlutverki dómstóla að vernda mannréttindi;
 - iii. Með fyrirvara um rétt þeirra til forsvars almannahagsmuna ættu saksóknarar að hafa sömu réttindi og skyldur og aðrir aðilar og ekki hafa forréttindastöðu í réttarhaldi (*meginreglan um jafnræði málsaðila*);
 - iv. Athafnir saksóknara fyrir hönd samfélagsins til varnar almannahagsmunum og réttindum einstaklinga mega ekki stríða gegn meginreglunni um bindandi vald endanlegra dómsúrskurða (*res*

judicata) með nokkrum undantekningum sem staðfestar eru samkvæmt alþjóðlegum skuldbindingum, þar á meðal dómaframkvæmd dómstólsins.

Aðrar meginreglur sem nefndar eru í yfirlýsingunni gilda um öll störf saksóknara utan sviðs sakamála, *mutatis mutandis* (Yfirlýsingin, 13.mgr.)

V. DÓMARAR, SAKSÓKNARAR OG FJÖLMIÐLAR (Yfirlýsingin, 11. mgr.)

67. Fjölmiðlar gegna mikilvægu hlutverki í lýðræðissamfélagi almennt séð og sérstaklega varðandi dómskerfið. Upplifun almennings á gæðum réttarfars verður fyrir miklum áhrifum af umfjöllun fjölmiðla um hvernig dómskerfið starfar. Umfjöllun stuðlar einnig að sanngjörnum réttarhöldum þar sem hún verndar málsaðila og sakborninga fyrir ógagnsærru réttarvörslu.

68. Vaxandi áhugi almennings og fjölmiðla á meðferð einkamála og sakamála hefur leitt til vaxandi þarfar fyrir hlutlausar upplýsingar til fjölmiðla frá dómstólum og saksóknurum.

69. Það er afar mikilvægt í lýðræðissamfélagi að dómstólar hafi tiltrú almennings (8). Opinber málsmeðferð er þar ein af grundvallaraðferðunum til að viðhalda þessari tiltrú.

70. Innan Evrópuráðsins eru tvö aðalskjöl sem fjalla um þetta efni: a) Tilmæli Rec (2003) 13 um veitingu upplýsinga gegnum fjölmiðla varðandi meðferð sakamála, og b) álitgerð nr. 7 frá CCJE um réttarfær og samfélag (2005).

71. Hafandi í huga rétt almennings til að fá almennar upplýsingar ætti að veita fréttamönnum nauðsynlegar upplýsingar til að þeir geti fjallað og tjáð sig um starfsemi dómskerfisins, með fyrirvara um þagnarskyldur dómara og saksóknara meðan málsmeðferð stendur yfir og um takmarkanir samkvæmt landslögum og samkvæmt dómaframkvæmd dómstólsins.

72. Fjölmiðlar, sem og dómarar og saksóknarar, skulu virða grundvallarréttindi svo sem að gera ráð fyrir sakleysi (9) og rétt á sanngjörnu réttarhaldi, friðhelgi einkalífs málsaðila, þörfina að forðast brot á meginreglunni og óhlutrægni dómara og saksóknara sem koma að viðkomandi máli.

73. Fjölmiðlaumfjöllun um mál í rannsókn eða fyrir dómi getur orðið ásækin íhlutun og valdið óréttmætum áhrifum og þrýstingi á dómara, kviðdómendur og saksóknara í tilteknum málum. Góð og fagleg hæfni, strangar siðareglur og að forðast ótímabærar athugasemdir í óútkljáðum málum er nauðsynlegt fyrir dómara og saksóknara í þessum efnum.

74. Tengiliðir við fjölmiðla, t.d. fjölmiðlafulltrúar eða dómarar og saksóknarar sem fengið hafa fræðslu í samskiptum við fjölmiðla gætu hjálpað fjölmiðlum að veita nákvæmar upplýsingar um starf dómstóls og úrskurði og einnig aðstoðað dómara og saksóknara.

75. Dómurum og saksóknurum ber að virða hlutverk hvorra annarra í réttarkerfinu. Bæði dómarar og saksóknarar ættu að útbúa viðmiðunarreglur eða reglur um góða starfshætti á sínu sviði um samskipti við fjölmiðla (10). Sumar siðareglur landa gera þær kröfur að dómarar tjái sig ekki um óútkljáð mál til að segja ekkert sem gæti valdið því að almenningur efist um óhlutrægni dómara (11) og til að forðast að brjóta gegn þeirri forsendu að sakborningur sé saklaus þar til sekt sannast. Dómarar ættu almennt að tjá sig fyrst og fremst

með úrskurðum sínum; ákvörðunarvald og orðaval skiptir miklu þar sem dómara tjá sig við fjölmiðla um óútkljáð mál eða úrskurð í málum samkvæmt lögum (12). Saksóknarar ættu að sýna varfærni þegar þeir tjá sig um málsmeðferð dómara eða um útgefinn dómsúrskurð, og tjá óánægju sína með úrskurð með áfrýjun, ef það á við.

VI. DÓMARAR, SAKSÓKNARAR OG ALÞJÓÐLEGT SAMSTARF

(Yfirlýsingin, 12. mgr.)

76. Til að tryggja verndun mannréttinda og mannfrelsis er mikilvægt að haga í huga þörf fyrir virkt alþjóðlegt samstarf, einkum milli aðildarríkja Evrópuráðsins á grundvelli gilda sem felld eru inn í viðkomandi alþjóðlega gerninga, einkum þá ECHR. Alþjóðlegt samstarf verður að vera byggt á gagnkvæmu trausti. Upplýsingar sem aflað er með alþjóðlegu samstarfi og notaðar eru í málsmeðferð fyrir dómi skulu vera gegnsæar varðandi efni og uppruna sem og tiltækar dómurum, saksóknurum og málsaðilum. Það verður nauðsynlegt að koma í veg fyrir alþjóðlegt samstarf réttarkerfa án eftirlits dómsvalds og án þess að taka réttilega tillit til réttar á vörn og verndun persónugagna.

(1) Þessari yfirlýsingu fylgir skýring. Þessi yfirlýsing er gerð af vinnuhópum CCJE og CCPE í Bordeaux (Frakkland) og var opinberlega samþykkt af CCJE og CCPE í Brdo í Slóveníu þann 18. nóvember 2009.

(2) Sjá einkum álitserð nr. 1 (2001) frá CCJE um viðmið varðandi sjálfstæði dómsvalds og óhreyfanleika dómara og Tilmæli Rec (94) 12 um sjálfstæði, skilvirkni og hlutverk dómara.

(3) Sjá einnig álitserð CCPE Nr. 3 (2008) um hlutverk saksóknara utan sviðs sakamála.

(4) Varðandi dómara sjá t.d. álitserð nr. 3 (2002) frá CCJE um meginreglur og reglur varðandi faglega framkomu dómara, einkum siðareglur, ósambærilega framkomu og óhlutdrægni (2002) og Bangalore-reglurnar um framkomu dómara (samþykktar af UN ECOSOC 2006) og grunnsáttmála dómara sem samþykktur var af aðalráði alþjóðasambands dómara þann 17. nóvember 1999 í Taipei (Taívan). Varðandi saksóknara fyrir utan viðmiðunarreglur SP um hlutverk saksóknara (1990), sjá evrópskar viðmiðunarreglur um siðfræði og framkomu saksóknara (Búdapest-viðmiðunarreglurnar) samþykktar af ríkissaksóknurum Evrópu á ráðstefnu þeirra í Búdapest 31. maí 2005.

(5) Sjá álitserð CCJE nr. 4 (2003) um viðeigandi upphafsfræðslu og starfsmenntun dómara á landsstigi og Evrópustigi og álitserð CCJE nr. 10 (2007) um dómskerfissráð í þjónustu samfélagsins, málsgreinar 65-72.

(6) Sjá álitserð CCJE nr. 8 (2006) um hlutverk dómara í verndun réttarreglu og mannréttinda í samhengi hryðjuverka.

(7) Sjá t.d. álitserð CCPE nr. 3 um „hlutverk saksóknara utan sviðs sakamála.“

(8) Sjá Mannréttindadómstóll Evrópu, Olujic gegn króatíska ríkinu, (Umsókn nr. 223330/05).

(9) Sjá meðal annars: meginregla I í viðauka við Tilmæli Rec (2003)13 og samsvarandi greinargerð.

(10) Lagt til fyrir dómara og blaðamenn með álitserð CCJE nr. 7 um dómskerfi og samfélag, málsgrein 39 (2005).

(11) Sjá t.d. álitserð CCJE nr. 3 um siðfræði og ábyrgð dómara, málsgrein 40 (2003)

(12) Sjá t.d. Mannréttindadómstóll Evrópu: Daktaras gegn litháenska ríkinu (Umsókn nr. 42095/98) og Olujic gegn króatíska ríkinu (Umsókn nr. 223330/05).